

Sēj dabiskas pļavas

BIOĻOĢISKI VĒRTĪGU
ZĀLĀJU IR LATVIJĀ?*

Apdraudētākā
biotopu grupa,
kas strauji izzūd

Lauksaimniecības zemju kopējā platība – 1 969 000 ha, no tiem

68% aramzemes

32% zālāji, no tiem

tikai 3,2%
bioloģiski vērtīgi zālāji

* Centrālā statistikas pārvalde, 2021,
Dabas skaitīšana, 2021

Talsu novada Abavas pagasta zemnieku saimniecības “Drubazas” saimnieks Ģirts Dzērve apsaimnieko 25 hektārus dabīgo pļavu, tostarp tās atjauno un, lai sabiedrību izglītotu dabas daudzveidībā, izveidojis Drubazu botānikas taku.

Saimniecība atrodas abpus Abavai, tādēļ plašas teritorijas atrodas stāvās nogāzēs. Lai tās veiksmīgi apsaimniekotu, saimnieks pirms sešiem gadiem atgriezās pie lopkopības. Govis palīdz uzturēt bioloģisku daudzveidību un uzturēt pļavas pēc tam, kad no aizaugušajām muižas laika teritorijām izcirsti krūmi, – tās apēd krūmāju atvases.

Ģ. Dzērve pēdējos piecus gadus sadarbojas ar zinātniekiem un pēta savvaļas augu izsēšanās efektivitāti. Viņš pats vāc sēklas un pārnes uz nabadzīgākām augsnēm. Darbu sarežģī tas, ka katra auga sēklas ienākas citā laikā. Viņš zina, ka lgaunijā dabisku pļavu augu sēklas vāc ar kombainu, kas atgādina ielu tīrāmās mašīnas – sēklas ar birstēm ieslauka agregātam pievienotā kastē – burtiski ķemmē zālāju. Kamēr šādas tehnikas nav, Ģ. Dzērve nopļauj izziedējušu pļavu, zāles masu pārved uz atjaunojamo vietu un izkaltē. Sēklas izbirst, kad vālo sienu novešanai no lauka. Latvijā dabiskus zālājus atjaunot kavē donorpļavu trūkums. Dažkārt atmakšas augu pārstādīšana, taču tas ir laikietilpīgi un grūti – pārnest velēnas ir fiziski smagi.

“Finansiāli izdevīgāk būtu iegādāties jau esošu dabīgu pļavu, nevis atjaunot izlaistu teritoriju, piemēram, parkveida pļavu.

vu. Lai teritoriju varētu pieteikt Lauku atbalsta dienesta atbalsta maksājumiem un to uzskatītu par sakoptu, nocirstu koku un krūmu celmi obligāti jāsafrēzē, un šis pakalpojums ir dārgs. Subsīdiu nauda daļēji nosedz pļavu apsaimniekošanas izmaksas, tādēļ, cik iespējams, piesaistu projektu finansējumu, kuru mērķis ir dabas vērtību saglabāšana,” stāsta saimnieks.

“No otras puses, ja atjauno aizaugušu pļavu, liela iespēja, ka augsne saglabājusies bagātīga sēklu banka. Reiz nākamajā gadā pēc lazdu izciršanas, pļavā uzdziedēja milzum daudz orhideju. Daba ar laiku visu līdzsvaro – orhideju kļūs mazāk, taču parādās daudz vairāk citu sugu. Gandarījums, ja drīz pēc atjaunošanas uzeju bioloģiski vērtīgu zālāju augu indikatorsugas,” atklāj vīrietis.

Ģ. Dzērve muižas laika parkveida pļavas atjauno pakāpeniski, jo uzskata, ka tā veiksmīgāk veidot ainavu. Darbi vairākās sezonās arī pasargā lielus kokus no riska nolūzt vējā, ja ap tiem uzreiz nozāgē vi-

sus krūmus. Agrāk viņš cītīgi izcirta lazdas, taču tās ir pirmās, kuras pavasarī zied un nodrošina barību apputekšņtājiem. Tagad parkveida pļavās atrasta vieta arī šiem krūmājiem. Dabisko pļavu atjaunošana ir sarežģīta, jo jādomā ne tikai par augiem,

bet arī ainavu, kokiem, kukaiņiem, putniem. Tā nav arī lēta un ātra, taču papildina saimniecības lauku tūrisma piedāvājumu. Ģ. Dzērve jūt pienākumu saglabāt vēsturiski veidojušās dabas vērtības, kuras kop-saimniecību laikā aizlaistas krūmainē.

Signalizē par bagātību

Par bioloģiski vērtīgiem zālājiem sauc sen neapartās platībās veidojušās pļavas, kas nav ielabotas un mēslošanas, taču gadu laikā apsaimniekotas un uzturētas. Speciālisti atlasījuši 55 indikatorsugas, kuru skaits zālājā norāda uz tā vērtību.

DZIEDNIECĪBAS ANCĪTIS. Latvijā zināmas divas ancišu sugas: dziedniecības un spilvainais, taču pirmais sastopams daudz biežāk. Līdz 80 cm augsts rožu dzimtas lakstaugs ar plūksnaini kā spalviņām saliktām lapām, to malas zobainas. Stublājs un lapas apakšpuse viscaur ar mīkstiem matiņiem. Ziedi vārpveidīgā ķekarā, mazi, koši dzelteni, uz ļoti īsa kātiņa. Auglis atgādina riekstu, ar maziem sarveidīgiem matiņiem, kam galā āķītis, kas augu palīdz izplatīt gan ar dzīvnieku, gan cilvēku palīdzību. Aug sausās un mēreni mitrās pļavās. Ārstniecības augs. Zied no jūnijā līdz augustam.

GAIĻBIKSĪTE. Līdz 30 cm augsts primulu dzimtas augs. Parasti viena lapu rozete ir ar vairākiem ziednešiem, kuru galā čemurveida ziedkopā atrodas gaiļbiksītes dzeltenie ziedi. Pēc noziedēšanas nokarenais ziedkāts iztaisnojas, tam galā auglis – pogaļa. Gaiļbiksīte ir populārs ārstniecības augs, tās lapas pavasarī ir C vitamīna avots, no tām var gatavot salātus. Dekoratīvas, aug sausās un mēreni mitrās pļavās. Zied aprīlī un maijā.

PURVA GANDRENE. Līdz 80 cm augsts lakstaugs, klāts ar matiņiem. Lapas šķeltas 5–7 segmentos. Ziedu kāti kaili, stāvi tikai ziedēšanas laikā, pārējā laikā nolīkuši. Ziedi 1,5–2 cm diametrā, purpursārti, auglis – riekstiņu skaldauglis. Tam nogatavojoties, knābja skaldnes saritinās līdzīgi pulksteņa atsperei un atritinoties palīdz izmest sēklas vairāku metru attālumā. Aug slapjās un mitrās pļavās, kā arī citās piemērotās

bagātīgi mitrās vietās. Latvijas austrumdaļā bieži sastopama, rietumdaļā – retāk. Zied no jūnijā līdz septembrim.

PARASTAIS VIZULIS. Līdz 50 cm augsts graudzāļu dzimtas lakstaugs. Lapas

šauras, lineāras, līdz 10 cm garas. Ziedkopa pēc izskata neklūdīgi atšķirama no citām graudzāļu sugām – skraja skara ar sāniski plakanām, nokarenām vārpiņām, kuras krāsaino plēkšņu dēļ izskatās svitrainas. Vārpiņas nokarājas tievos kātiņos un pie mazākā vēja trīc un vizuļo, no kā arī, domājams, cēlušies latviskie nosaukumi – vizulis un trīsene. Vērtīgs, bet mazražīgs lopbarības augs, dekoratīvs. Viena no biežāk pļavās sastopamajām indikatorsugām, mēdz augt dažāda mitruma pļavās. Zied maijā un jūnijā.

MATAINĀ VĒLPIENE. Vidējs 15–40 cm augsts kurvziežu dzimtas lakstaugs. Augs klāts ar dakšveidīgiem matiņiem. Stublājs zem kurviša mazliet platāks. Pumpurs pirms ziedēšanas nolocis, ziedot kurvītis stāvs. Ziedošs kurvītis apmēram trīs centimetru plats, visi mēlziedi dzelteni. Kausmatiņi divās rindās: iekšējie plūksnaini un garāki nekā vienkāršie ārējie. Sēklenis gaišbrūns, spīdīgs. Zied jūnijā, jūlijā.

Meža sanitāri – sargājami vai pārāk sargāti?

Latvija var lepoties ar daudzveidīgu dabu, kamēr ne visur Eiropā ir vilki, lūši, lāči un dažādas pārnadžu sugas. Diskusija par vilku sugas aizsardzību nereti saistīta ar iebildumiem par to, ka plēsēji uzbrūk mājlopiem, un mednieki uzstāj, ka medību limitu vajadzētu palielināt, lai regulētu arī citu sugu izplatību.

Mednieki grib elastīgu limitu

Vilks (*Canis lupus*) ir viena no visizpētītākajām medijamo dzīvnieku sugām Latvijā un Valsts meža dienests (VMD) norāda, ka, pēc pašreizējā vērtējuma, Latvijā mītina aptuveni 1400 vilku. Visvairāk to ir Ziemeļkurzemē, Vidzemes centrālajā daļā, Sēlijā un Latvijas ziemeļaustrumos gar Igaunijas un Krievijas robežu.

VMD rīcībā ir jau vairāk nekā 20 gadus apkopota un analizēta informācija par vilku populāciju, kas ļauj objektīvi novērtēt izmaiņas un tendences gan īstermiņā, gan ilgtermiņā, kā arī pamatoti secināt, ka vilku populācijas stāvoklis Latvijā joprojām ir labvēlīgs un stabils.

Līdz ar atļautā limita – 300 vilku – nomedīšanu aizvadītā gada decembra vidū noslēdzās vilku medību sezona, informēja Valsts meža dienests (VMD). Limitēti medijamo sugu sarakstā vilku iekļāva 2003. gadā – pirms iestāšanās Eiropas Savienībā (ES). Tā bija viena no prasībām, lai vispār šos plēsējus drīkstētu medīt.

Vilku populācija Latvijā mainījies atkarībā no situācijas valstī: pēc jukām un kariem pelēči savairojās, bet pēc tam tos izmedīja. Padomju režīma beigās par nomedītu vilku pat maksātas ievērojamas prēmijas. Pēdējais lielais vilku pieaugums bija deviņdesmito gadu vidū – cilvēki izmedīja pārnadžus, bet vilkiem nepievērsa uzmanību.

Starp 2010. un 2015. gadu vilku populācija bija optimāla, taču pēdējos piecus-septiņus gadus vilku kļūst ievērojami vairāk. “Uzskatu, ka 300 īpatņu limits sezonā šobrīd ir nepietiekami. Ierobežojumu noteikšanā šoreiz nevar vainot ES, tie noteikti, pamatojoties uz 2018. gadā uz desmit gadu termiņu izdoto Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas izstrādāto Pelēkā vilka sugas aizsardzības plānu. Dokumentā zinātnieki iekļāvuši frāzi, ka vēsturiski pierādīts, ka, nomedījot vairāk nekā 350 vilkus sezonā, to populācija Latvijā samazinās,” skaidro Latvijas Mednieku savienības priekšsēdētājs Jānis Baumanis.

Viņš atsaucas uz agrākiem laikiem, pirms iestāšanās Eiropas Savienībā, kad, viņaprāt, mežos atradās vieta gan plēsējiem, gan pārnadžiem, lai gan visus medīja. “Manuprāt, tagad braucam grāvī, jo lielo plēsēju saudzēšana ir pārmērīga. Runājot ar rietumvalstu kolēģiem, uzzināju: ir valstis, kur medjamas vien pāris sugas, mums mednieki varēja iegūt daudzveidīgas trofejas – četras pārnadžu sugas, bebrus, lielos plēsējus,” teic mednieku organizācijas pārstāvis.

J. Baumanis norāda, ka šobrīd situācija mežos kļūst bēdīgāka: “Mežacūku populāciju noplicinājis Āfrikas cūku mēris. Lūšus nedrīkst medīt, kaut to skaits ir pieaudzis. Vilku populācija ievērojami palielinājusies, to apliecina medību rezultāti – katru gadu pieļaujama limits tiek sasniegts aizvien agrāk. Jāpiemin arī, ka lāči Latvijā sastopami aizvien biežāk. Vietām Vidzemē un

Latgalē lielle plēsēji jau dominē pār pārējām sugām. Tā kā mežacūku maz, lūši un vilki izēd stirnas, bet aļņu teļus noplēš vilki un brūnie lāči.” Viņš prognozē, ka plēsēju pieauguma dēļ, mājlopu turētājiem jāreķinās, ka apdraudējums būs lielāks, tāpēc lauksaimnieki pamatoti pārmet, ka viņiem jācieš no neelastīgas pieejas šajā jomā un nepārdomātiem lēmumiem. Tāpēc J. Baumanis uzskata, ka būtu jāizvairās no fiksēta limita un konkrēta skaitļa iekļaušanas dokumentos, bet tas jāatstāj elastīgs – ar iespēju noteikt atbilstoši situācijai.

“Uzskatu, ka nevajadzētu gaidīt līdz 2028. gadam, bet Pelēkā vilka sugas aizsardzības plānu aktualizēt agrāk. Pāris gadu suga būtu jāmedī intensīvāk. Manuprāt, arī 400 dzīvnieku limits pelēču populācijai jaunumu nenodarītu. Kad secinās, ka kādā teritorijā ilgstoši nav manīti vilki vai arī tos ir grūtības nomedīt, limitu atkal var samazināt,” ir pārliecināts J. Baumanis.

Vilki viegli nedodas rokās

Lai saprastu, kāda ir reālā situācija mežos, devāmies pie medniekiem, kas mežā uzturas brīvajos brīžos un vislabāk pārrēdz, kas notiek.

Kuldīgas novada mednieku kluba “Kabile” vadītājs Dairis Freimanis stāsta, ka vietējie mednieki intensīvi seko vilkiem, lai saprastu, kur tie pārvietojas un cik daudz barā īpatņu. Palaikam brauc vilkus piegaut. To atrašanās vietu visvieglāk noteikt, kad ir sniegs, jo tajā paliek plēsēju pēdu nospiedumi. Pēdējos divos gados sakrīt vajadzīgie apstākļi – ir gan sniegs, gan neiztērēts vilku limits.

Ja regulārās apgaitās secina, ka vilki nav pametuši midzeni, organizē medības. Tādas notika arī decembrī, neilgi pirms vilku medību sezonas beigām, kad Vārmes mežos organizēja plašas vilku dzinējmedības.

Visefektīvāk, ja teritorijai apkārt apvelk auklu ar sarkaniem karodziņiem. Lai gan plēsēji gudri, no šāda nožogojuma baidās un parasti to nešķērso. Lai visu platību apjot, “Kables” mednieki sadarbībā ar Vārmes mednieku kolektīvu, kopā aptuveni 100 mednieku, četras stundās izritināja astoņu kilometru auklu ar karodziņiem un ielenca plēsējus.

Mednieki pastāsta, ka pērn vilku baru karogos ielikuši pirmo reizi, taču kļūdījies, auklu nesasmazinot, un plēsēji izmukuši pa vietu, kur pārnadži bija pārrāvuši norobežojumu. Šogad visu izdarījuši pēc pieredzējušu mednieku ieteikumiem un guvuši rezultātu – seši nomedīti vilki. Lai gan norobežojumā palikuši vēl. “Ar karogiem apjotā vietu samazinājām uz pusi, taču naktī uznāca putenis un kāds bija pārrāvis norobežojumu, tādēļ vilki aizgāja,” paskaidro D. Freimanis.

Valsts meža dienesta provizorisks dati liecina, ka 74% vilku nomedīti individuālās medībās, bet 26% – dzinējmedībās. Kuldīgas novada Vārmes un Kables mednieku kolektīvi sadarbojās un decembra sākumā noorganizēja kopīgas vilku dzinējmedības: konstatēja vilku bara atrašanās vietu un ap to apvilka sarkanu karodziņu norobežojumu. Todien krita seši pelēči, pavisam šosezon nomedīti astoņi vilki

Vārmes vilku midzenis ir vietā, kur satiekas piecu mednieku kolektīvu platības. Mednieks uzsver, ka šī gada veiksmes pamatā ir sadarbība starp kolektīviem. Vasarā, kad plēsējus brauca piegaut, tie atsauca kaimiņu kolektīva teritorijā. “Dzinējmedībās secinājām, ka ielenktajā barā ir vairāk nekā desmit dzīvnieku. Ja šos plēsējus nenomedīs, nākamajā gadā katrai kupei piedzims kucēni un bars būs divtik liels. Vienā reizē medībās iet divi, trīs, citreiz astoņi vilki – pārnadžiem uzbrukumu nav iespējams pārdzīvot, tādēļ samazinās briežu, aļņu, stirnu un mežacūku populācija. Man ir aitu ganāmpulks, kuram vilki uzbrūk regulāri. Starp citu, kamēr Vārmes pusē vilkām karogus vilku dzinējmedībām, mājās, kas atrodas kolektīva platības pretējā pusē, astoņi vilki noplēsa trīs aitas,” stāsta kabilnieks.

Viņš norāda, ka plēsēji bieži saimniecībā sīro pa dienu. Reiz aitu noplēsa pirms pusdienlaika, citā reizē – kamēr saimnieks blakus laukā vāloja sienu. Vienu dienu garāmbraucējs redzējis, ka saimnieka suns pa aitu aploku dzenā vilku. D. Freimanis iegādājies Pireneju kalnu suni, kurš esot labākais palīgs aītkopjiem, jo pasargā no pelēču uzbrukumiem.

Viņš uzskata, ka tieši šobrīd vilkus vajadzētu medīt pastiprināti, taču šīs sezonas limits jau izsmelts. Tā kā vilku populācijas lielums ir ļoti aktuāla tēma visā valstī, mednieki nesaprot, kāpēc nav reakcijas uz viņu aicinājumiem vismaz uz laiku limitu palielināt. “Lai gan Valsts meža dienestam regulāri ziņo par šo plēsēju postījumiem, šķiet, ka mūs nedzird, kad sakām – vilku ir par daudz!” uzskata D. Freimanis.

Jābalstās uz datiem, nevis emocijām

Tomēr jādodomā, ka tik slikti jau nemaz nav, jo arī Eiropas Komisija (EK) brīdinājusi, ka vilku populācija Eiropā rada reālus draudus mājlopiem un cilvēku dzīvībai un EK prezidente Urzula fon der Leiena solījusi pārskatīt šo plēsēju aizsargāto dzīvnieku statusu. Tātad, iespējams, ka tomēr gaidāmas kādas pārmaiņas arī medību limita noteikšanas ziņā.

Valsts meža dienesta Medību daļas vadītājs Valters Lūsis gan uzsver – kad viņam saka: vilku medību limits ir par mazu, tad viņš grib saprast vai tas ir uz faktiem balstīts viedoklis. “No izjūtu viedokļa – varbūt mednieki arī redz vairāk vilku. Tie medī vairāk pārnadžus, un šķiet, ka plēsēji objektos sastopami biežāk nekā pirms desmit gadiem. Tas ir objektīvi. Taču par apjomu var spriest, tikai balstoties uz datiem, nevis emocijām,” V. Lūsis saka.

Viņš norāda, ka Eiropā esam citām valstīm vairākus soļus priekšā vilku populācijas apsaimniekošanas jeb kontroles,

SUŅA pēdas otro pirkstu spilventiņi ir izvirzīti garām pirmo pirkstu spilventiņiem

VILKA pēda ir iegarena; starp priekšējo un pakalējo pirkstu spilventiņu pāriem var ievietot sērkočīnu

medīšanas ziņā. Citās valstīs daudz grūtāk vilkus medīt dažādu ierobežojumu dēļ, kaut problēmas ar vilkiem nav mazākas kā mums. Piemēram, Igaunijā ir lielāki ierobežojumi, bet pierobežas joslās rodas problēmas, jo vilki nedzīvo mazā laukumā, tie pārvietojas lielā platībā.

“Ar medīšanu visas problēmas nevar novērst. Mājlopu īpašniekiem pašiem jāveic preventīvas pasākumi, lai pasargātu savus ganāmpulkus. Dīemžēl ne vienmēr ganāmpulku īpašnieki to ievēro. Būtu jārunā par atbalstu politiskā līmenī un atbalsta programmām, kas palīdzētu pasargāt ganāmpulkus. Iespējams, jābūvē tādi žogi, kādus rekomendē zinātnieki un kādi apbēti un uzbūvēti citās valstīs,” uzskata VMD pārstāvis.

Arī Rīgas Nacionālā zooloģiskā dārza pārstāvis Māris Lielkalns atgādina, ka daba pašregulējas – plēsēju skaits pieaug tādēļ, ka tiem daudz barības – pārnadžu. Kad to blīvums samazināsies, arī vilkiem nebūs, ko ēst, to populācija kļūs mazāka.

“Vilks ir meža sanitārs, tas atveseļo citu zvēru populāciju. Loģiski, ka pirmo noķer to, kurš vārgs un slim. Latvijā vilkam parādījies no dienviņu puses ieklīdis konkurents – šakālis. Arī Āfrikas cūku mēris samazinājis plēsēju barības bāzi, tādēļ plēsēji ķer citus pārnadžus un uzbrūk mājlopiem. Latvijas Valsts mežzinātnes institūta “Silava” pētnieks Jānis Ozoliņš reiz parādīja video no novērošanas kameras, kur redzams, ka aītam uzbrūk šakālis. Dažkārt mājlopus noplēš arī klaiņojoši suņi, taču vainu uzveļ tikai vilkam,” M. Lielkalns vilku aizstāv.

**Latvijas
vides
aizsardzības
fonds**

Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA “Kurzemes Vārds”.